

NR 15/2015

POLACY O ŻYCIU NA WSI

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2014 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Według ostatnich danych GUS¹ na wsi mieszka 40% Polaków. Jednak, jak zaznaczono w *Raporcie o stanie wsi. Polska wieś 2014*², rolnictwo jest głównym źródłem utrzymania tylko dla 7% ludności wsi. Niemal połowę gospodarstw domowych stanowią gospodarstwa pracowników, a wzrost odsetka pracowników zatrudnionych na stanowiskach nierobotniczych jest uważany za wskaźnik tworzenia się i rozrostu wiejskiej klasy średniej. Za ten stan w pewnym stopniu odpowiada trend suburbanizacyjny, przekształcający okolice dużych miast w przedmieścia. Zmiany następują jednak także na bardziej oddalonych od dużych miast obszarach wiejskich.

W styczniowym badaniu³ spytaliśmy mieszkańców wsi o charakter ich miejscowości. Wszystkich badanych pytaliśmy natomiast o ich związki z miejscem zamieszkania i warunki życia na wsi i w mieście.

OBRAZ POLSKIEJ WSI

Aby lepiej zrozumieć zróżnicowanie obszarów wiejskich, pytaliśmy ich mieszkańców m.in. o odległość do najbliższego miasta. Mieszkańcy wsi mają średnio około 13 km do najbliższego miasta, przy czym większość (51%) deklaruje, że mieszka nie dalej niż 10 km od jakiegoś ośrodka miejskiego. Około dwie piąte (37%) mieszka w odległości od 10 do 20 km od najbliższego miasta, a tylko co ósmy (12%) musi przebyć co najmniej 20 km.

¹ GUS (2014), *Ludność. Stan i struktura w przekroju terytorialnym. Stan w dniu 30 VI 2014 r.*

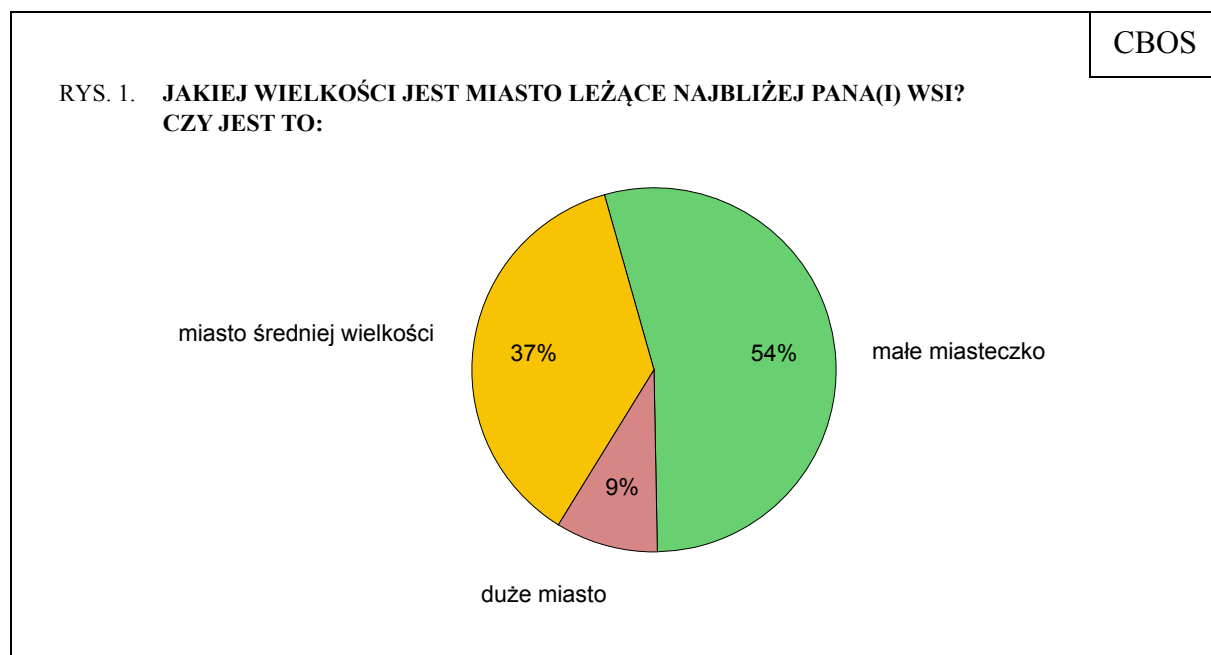
² Fundacja na rzecz Rozwoju Polskiego Rolnictwa (2014) *Raport o stanie wsi. Polska wieś 2014*, Dostępne: http://fdpa.org.pl/wp-content/uploads/2014/06/140624_Synteza_FDPA-final-2.docx.

³ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (296) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganymi komputerowo (CAPI) w dniach 8–14 stycznia 2015 roku na liczącej 1005 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

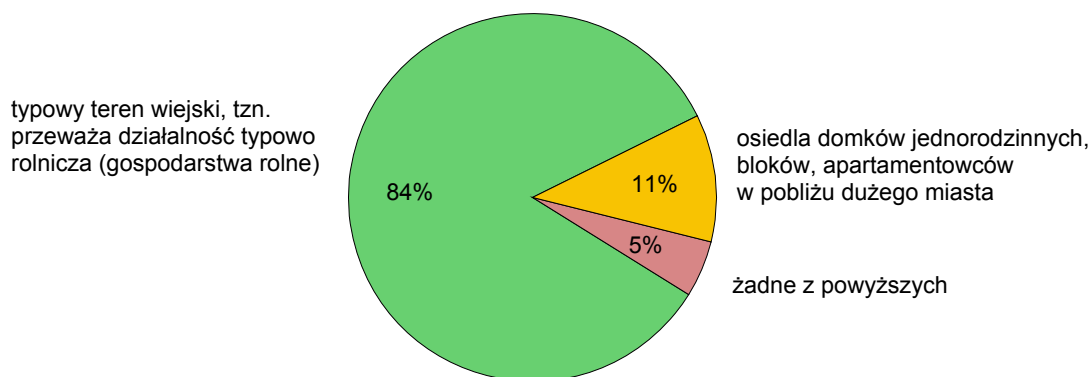
Jaka jest mniej więcej odległość między Pana(i) wsią a najbliższym miastem?	Mieszkańcy wsi N=401
	w procentach
do 5 km	18
6–10 km	33
11–20 km	37
powyżej 20 km	12

Większość ankietowanych (54%) mieszka jednak w pobliżu małych miasteczek będących zapewne lokalnymi centrami, ośrodkami umożliwiającymi mieszkańcom okolicznych wsi zaspokojenie większości potrzeb. Blisko dwie piąte (37%) ma w pobliżu miasto średniej wielkości. Co jedenasty (9%) stwierdził, że jego wieś znajduje się w pobliżu dużego miasta.

Cztery piąte badanych mieszkańców wsi (84%) stwierdziło, że ich okolica to teren typowo wiejski, na którym przeważa działalność rolnicza, ale co dziewiąty (11%) określił swoją wieś jako sypialnię pobliskiego miasta, twierdząc, że są tam głównie osiedla domków jednorodzinnych i bloków.

RYS. 2. CZY NAJBLIŻSZA OKOLICA, W KTÓREJ PAN(I) MIESZKA NA STAŁE, TO BARDZIEJ:

To drugie zjawisko dotyczy głównie badanych deklarujących, że mieszkają w pobliżu miasta średniej wielkości (19%) lub dużego ośrodka miejskiego (29%).

Tabela 2

Czy najbliższa okolica, w której Pan(i) mieszka na stałe, to bardziej:	Odpowiedzi mieszkańców wsi, którzy mieszkają koło:		
	małego miasteczka	miasta średniej wielkości	dużego miasta
	w procentach		
– typowy teren wiejski, tzn. przeważa działalność typowo rolnicza (gospodarstwa rolne)	92	74	63
– osiedla domków jednorodzinnych, bloków, apartamentowców w pobliżu dużego miasta	4	19	29
– żadne z powyższych	4	6	9

O znaczeniu związków między wsiami a pobliskimi miastami świadczy również częstość poszukiwania w mieście nie tylko usług niedostępnych na wsi, ale także pracy. Ponad połowa badanych mieszkających na wsi (54%) zadeklarowała, że większość mieszkańców ich miejscowości pracuje na miejscu, na wsi. Jednak co trzeci (34%) stwierdził, że większość mieszkańców jego wsi pracuje w mieście, a co dziewiąty (11%), że niemal wszyscy znaleźli pracę w mieście. Są to badani deklarujący, że ich okolica nie ma charakteru wiejskiego.

RYS. 3. KTÓRE OKREŚLENIE NAJLEPIEJ OPISUJE PANA(I) WIEŚ?

Perspektywy zawodowe respondentów mieszkających na terenach wiejskich z ograniczonym dostępem do miejskiego rynku pracy są znacznie gorsze niż perspektywy badanych pochodzących z miejsc, gdzie większość ludności pracuje w miastach. Mowa jednak raczej o ilości niż jakości dostępnych miejsc pracy, gdyż pod względem struktury społeczno-zawodowej mieszkańcy obu typów wsi różnią się w stosunkowo niewielkim stopniu.

Tabela 3

Jak określił(a)by Pan(i) sytuację na rynku pracy w Pana(i) miejscowości lub w okolicy? Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie:	Odpowiedzi respondentów deklarujących, że większość mieszkańców ich wsi pracuje:	
	na wsi	w mieście
	w procentach	
– bez większych problemów można znaleźć odpowiednią pracę	-	3
– można wprawdzie znaleźć jakąś pracę, ale trudno jest o pracę odpowiednią	21	42
– trudno jest znaleźć jakąkolwiek pracę	48	40
– nie można znaleźć żadnej pracy	30	13
Trudno powiedzieć	1	2

MIESZKAŃCY WSI

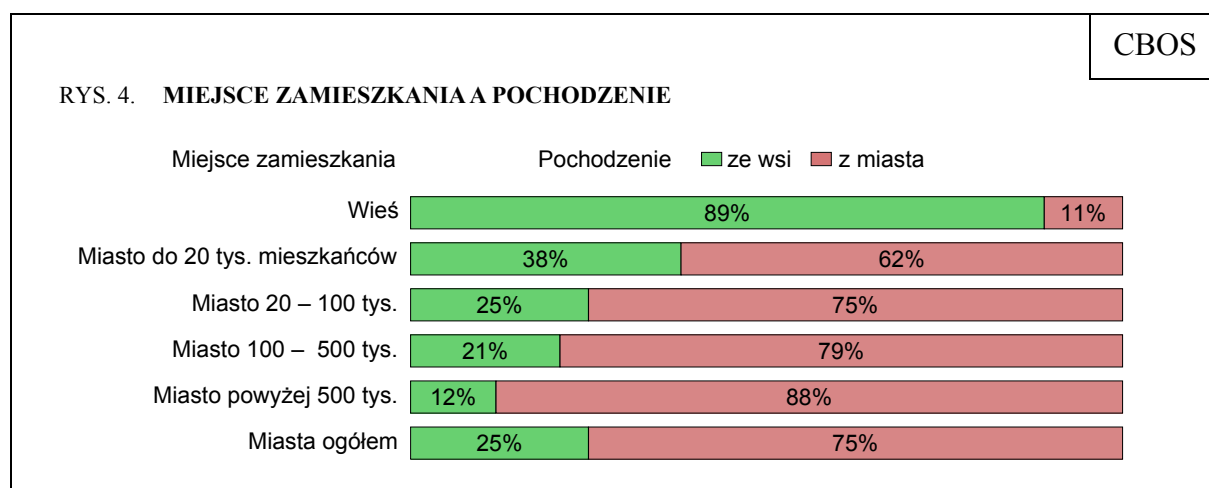
Autorzy *Raportu o stanie wsi* zaznaczają, że po 2000 roku spadła liczba migracji ze wsi do miast. Widać to w deklaracjach badanych dotyczących ich pochodzenia. Nadal co trzeci badany mieszka na terenach wiejskich i z nich pochodzi. Tylko pięciu na stu (5%) wprawdzie mieszka na wsi, ale pochodzi z miasta. Natomiast w miastach więcej osób niż

w poprzednich badaniach twierdzi, że nie tylko mieszka, ale także pochodzi z miasta (obecnie 45%, wzrost o 5 punktów procentowych od 2006 roku). Mniej badanych mieszkających w mieście pochodzi ze wsi (obecnie 15%, spadek o 7 punktów od 2006 roku).

Tabela 4

Jak by się Pan(i) określił(a) ze względu na swoje miejsce zamieszkania i pochodzenia?	1998	2006	2015
	w procentach		
Mieszkam na wsi i pochodzę ze wsi	34	35	35
Mieszkam na wsi, ale pochodzę z miasta	4	3	5
Mieszkam w mieście i pochodzę z miasta	39	40	45
Mieszkam w mieście, ale pochodzę ze wsi	23	22	15

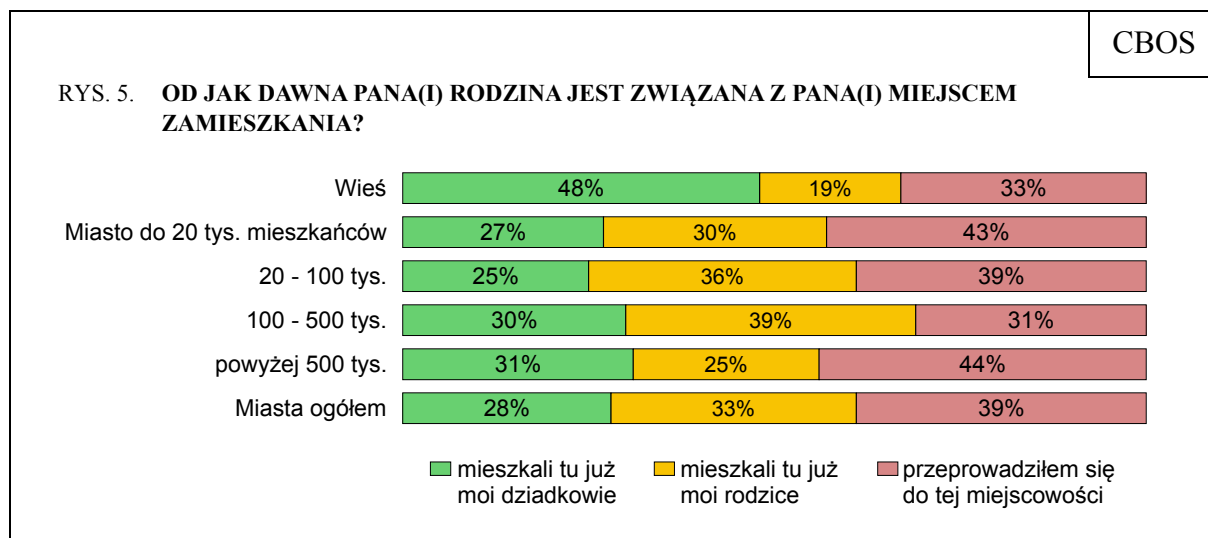
Zdecydowana większość mieszkańców wsi pochodzi ze wsi (89%). Tylko co dziewiąty (11%) wskazuje na swoje miejskie korzenie. W miastach co czwarty ich mieszkaniec (25%) przyznaje się do swoich wiejskich korzeni – najrzadziej w największych polskich miastach (12%).

Tak znaczna przewaga osób pochodzących z terenów wiejskich wśród mieszkańców wsi nie oznacza jednak braku mobilności ludności wiejskiej. Tylko blisko połowa badanych mieszka w tej samej wsi, w której mieszkali ich dziadkowie (48%). Niemal co piąty mieszka we wsi, do której przeprowadzili się jego rodzice (19%), a co trzeci sam przeprowadził się do wsi, w której mieszka obecnie (33%). Duża część tej mobilności jest zapewne związana z zakładaniem nowych gospodarstw domowych⁴. W miastach znacznie mniej badanych mieszka w tej samej miejscowości co ich dziadkowie (28%). Obrazuje to skalę powojennych

⁴ Zob. komunikat CBOS „Mobilność i preferencje migracyjne Polaków”, marzec 2010 (oprac. K. Kowalczyk).

migracji Polaków. Co trzeci mieszkaniec miasta (33%) pozostał w tym samym mieście, w którym mieszkali jego rodzice. Niemal dwie piąte (39%) przeprowadziło się do miasta zamieszkiwanego przez siebie obecnie.

ŻYCIE NA WSI A ŻYCIE W MIEŚCIE

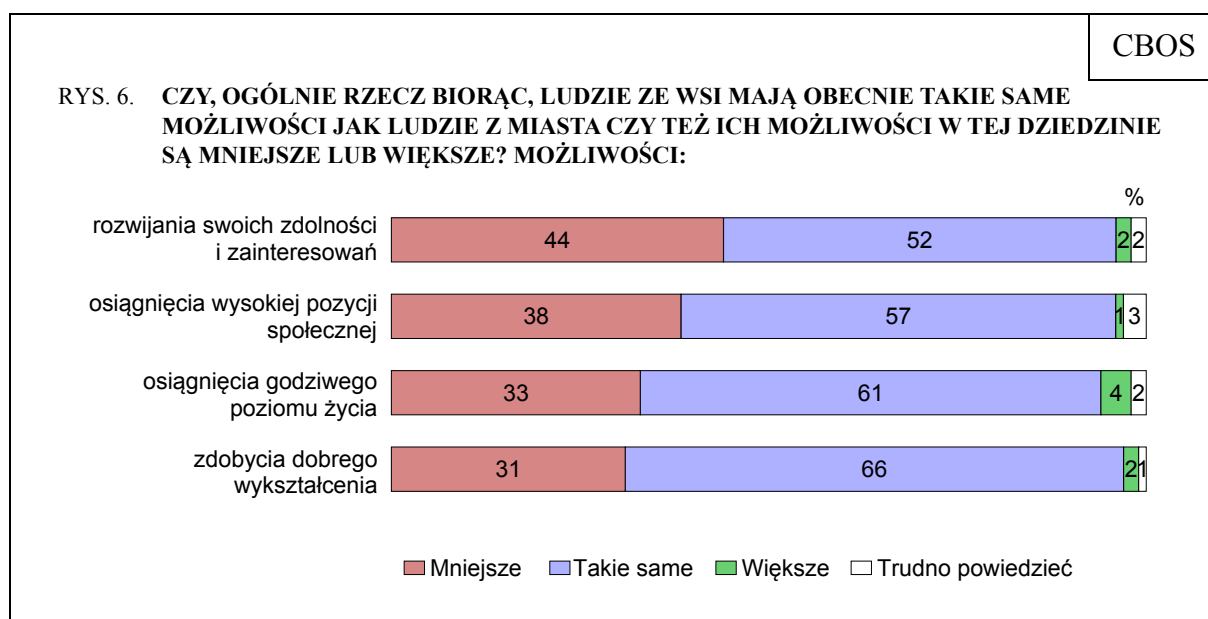
Dochody i wydatki mieszkańców wsi są mniejsze niż przeciętne dochody i wydatki mieszkańca Polski, ale różnice te stopniowo zmniejszają się⁵. Pod względem subiektywnej oceny własnych warunków materialnych mieszkańcy wsi niewiele różnią się od mieszkańców miast, choć częściej niż mieszkańcy miast określają je jako przeciętne niż jako dobre. Znaczące różnice widać jednak w porównaniu z warunkami badanych mieszkających w największych miastach. Największe aglomeracje miejskie skupiają osoby najlepiej wykształcone i zajmujące stanowiska wymagające wysokich kwalifikacji.

Tabela 5

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Odpowiedzi mieszkańców:				
	wsi	miast			
		do 20 tys.	20 – 100 tys.	100 – 500 tys.	powyżej 500 tys. mieszkańców
w procentach					
– złe	11	15	7	10	7
– przeciętne	50	41	42	41	32
– dobre	39	44	51	49	61

⁵ GUS (2013) *Sytuacja gospodarstw domowych w 2012 roku w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*.

W świadomości społecznej dość częsty jest jednak obraz wsi ubogiej. Około dwie piąte badanych uważa, że mieszkańcy wsi mają mniejsze możliwości rozwijania swoich zdolności i zainteresowań (44%) oraz osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej (38%), a mniej więcej co trzeci, że mają oni mniejsze szanse na osiągnięcie godziwego poziomu życia (33%) i zdobycie dobrego wykształcenia (31%). Równocześnie większość Polaków uważa, że szanse zarówno mieszkańców wsi, jak i mieszkańców miast w tym zakresie niczym się nie różnią.

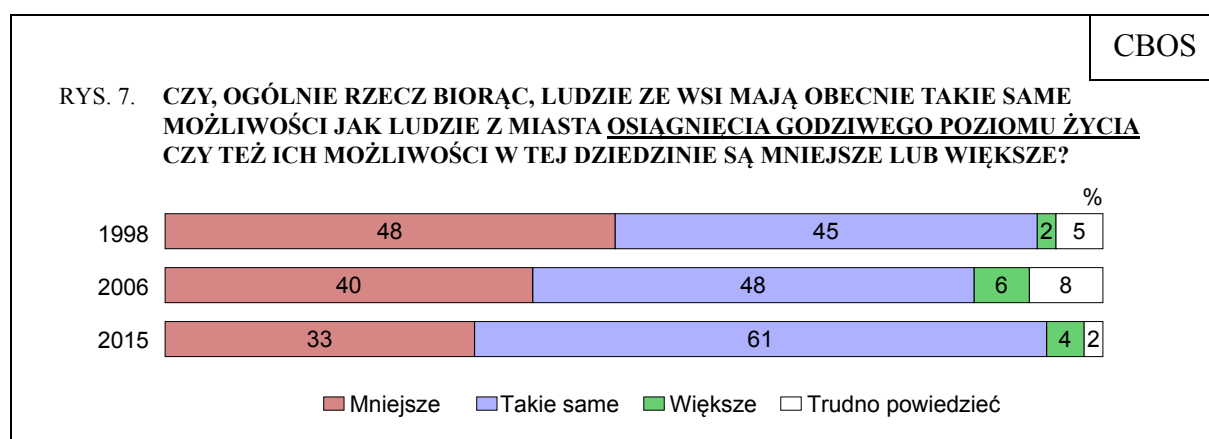
Generalnie mieszkańcy miast są częściej niż mieszkańcy wsi przekonani o równości szans, bez względu na miejsce zamieszkania, a największe rozbieżności między poglądami mieszkańców wsi i miast dotyczą opinii na temat możliwości osiągnięcia godziwego poziomu życia (mieszkańcy wsi są znacznie częściej przekonani o swoich gorszych perspektywach w tym zakresie). Wyjątek stanowią szanse edukacyjne mieszkańców wsi, które przez mieszkańców miast są oceniane nieco gorzej niż przez samych zainteresowanych. Szczególnie mieszkańcy największych miast (powyżej 100 tys. mieszkańców) częściej od pozostałych przypisują mieszkańcom wsi mniejsze możliwości zdobycia dobrego wykształcenia (zob. tabele aneksowe).

Tabela 6

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ludzie ze wsi mają obecnie takie same możliwości jak ludzie z miasta czy też ich możliwości w tej dziedzinie są mniejsze lub większe? Możliwości:	Mieszkańcy wsi N=399			Mieszkańcy miast N=606		
	Mniejsze	Takie same	Większe	Mniejsze	Takie same	Większe
	w procentach					
– osiągnięcia godziwego poziomu życia	41	56	1	28	65	6
– zdobycia dobrego wykształcenia	29	69	1	32	63	3
– osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej	41	54	1	36	59	2
– rozwijania swoich zdolności i zainteresowań	49	48	1	40	55	3

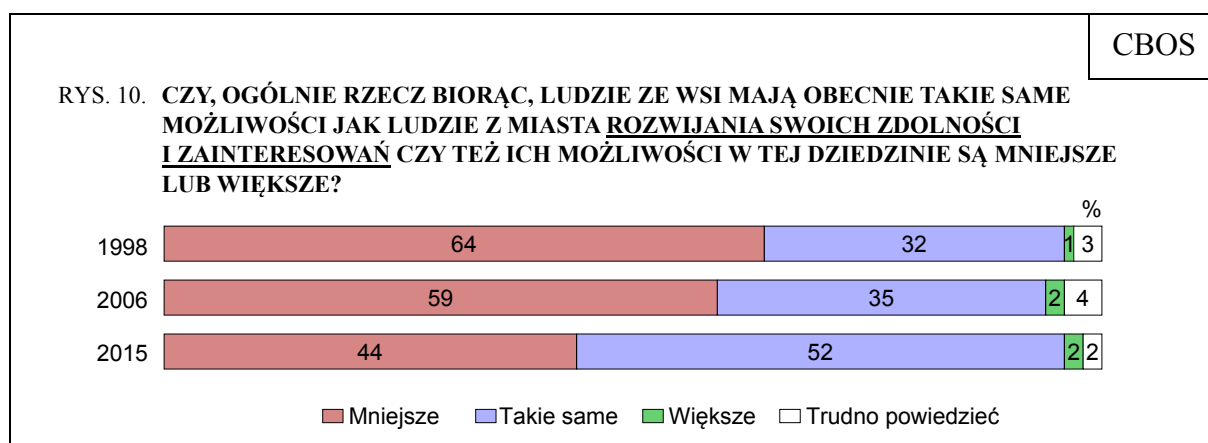
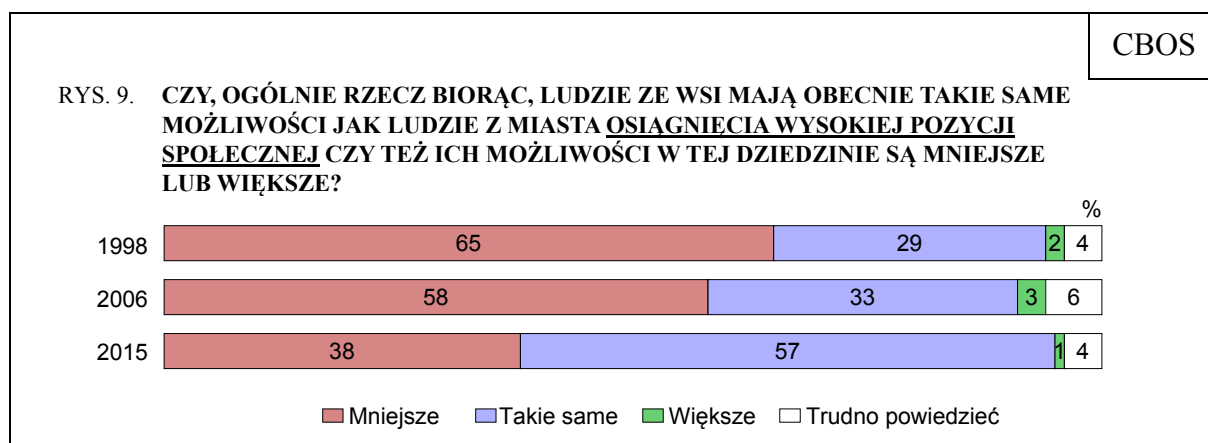
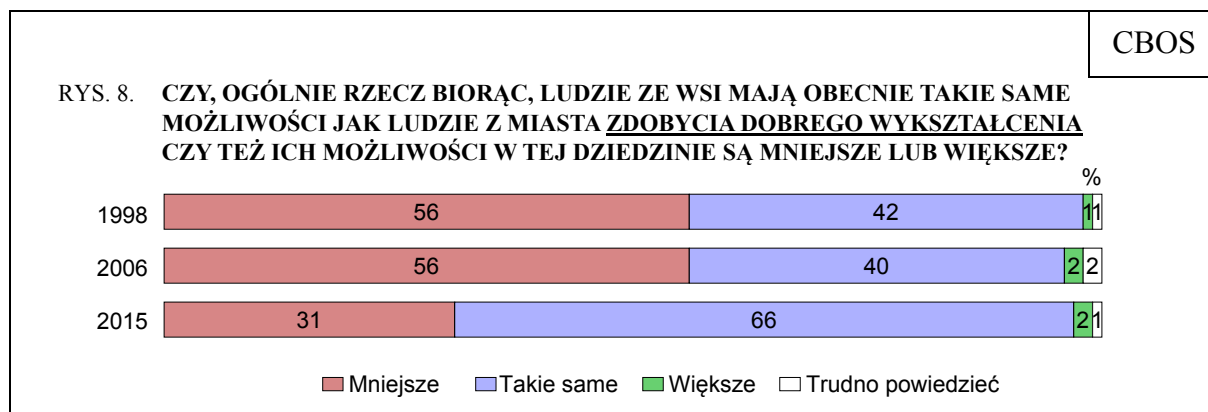
W tabeli pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Należy jednak podkreślić, że w ostatnich latach znacznie zmniejszył się odsetek ankietowanych podkreślających różnice w poziomie życia na wsi i w mieście. Pod koniec lat dziewięćdziesiątych przeważało przekonanie, że ludzie na wsi mają mniejsze szanse osiągnięcia godziwego poziomu życia niż ludzie w mieście. Jednak już w 2006 roku więcej osób było przekonanych, że są one takie same. Obecnie opinie o równych szansach mieszkańców miast i wsi w zakresie możliwości osiągnięcia satysfakcjonującego poziomu życia są jeszcze powszechniejsze (wyraża je ponad trzy piąte badanych – 61%, wzrost o 13 punktów procentowych od 2006 roku). Nadal jednak co trzeci ankietowany (33%) uważa, że na wsi są one mniejsze niż w mieście.

W przeszłości opinie o równości szans w zakresie pozostałych badanych przez nas aspektów były również bardziej pesymistyczne. Większość Polaków uważała, że mieszkańcy wsi mają mniejsze szanse zdobycia dobrego wykształcenia, osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej czy rozwijania swoich zainteresowań. Obecnie większość respondentów twierdzi,

że we wszystkich tych dziedzinach szanse mieszkańców wsi i miast są takie same (odpowiednio: 66%, 57% i 52%). We wszystkich tych przypadkach są to bardzo duże zmiany w porównaniu z poprzednim pomiarem sprzed niemal dziesięciu lat.

Młodzi ludzie (poniżej 35 roku życia) bardziej pesymistycznie widzą szanse mieszkańców wsi w zakresie możliwości zdobycia dobrego wykształcenia i rozwijania swoich zainteresowań. Nie różnią się jednak istotnie od starszych respondentów w swoich opiniach na temat poziomu życia i pozycji społecznej mieszkańców wsi. Co ciekawe, opinii

o szansach edukacyjnych mieszkańców wsi i miast prawie nie różnicuje wykształcenie. Tylko badani legitymujący się wykształceniem zasadniczym zawodowym częściej są przekonani o równości szans edukacyjnych, bez względu na miejsce zamieszkania (zob. tabele aneksowe).

Poglądy na temat szans ludności wiejskiej poprawiły się nie tylko jako rezultat zmiany stereotypów funkcjonujących wśród ludności miejskiej, ale także jako efekt zmiany opinii ludzi mieszkających na wsi. Znamienne jest, że wśród mieszkających na wsi, czyli respondentów w większym stopniu opierających swoje opinie na bezpośrednich obserwacjach życia na wsi, najwcześniej poprawiły się opinie na temat możliwości osiągnięcia tam godziwego poziomu życia. Znaczącą poprawę oceny warunków materialnych odnotowaliśmy już w 2006 roku, a obecnie są one oceniane jeszcze lepiej.

Tabela 7

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ludzie ze wsi mają obecnie takie same możliwości jak ludzie z miasta osiągnięcia godziwego poziomu życia czy też ich możliwości w tej dziedzinie są mniejsze lub większe?	Odpowiedzi mieszkańców wsi		
	1998	2006	2015
	w procentach		
Mniejsze	57	46	41
Takie same	36	44	56
Większe	1	3	1
Trudno powiedzieć	6	7	2

W zakresie szans na dobre wykształcenie, osiągnięcie wysokiej pozycji społecznej czy rozwijania swoich zainteresowań istotna zmiana nastąpiła dopiero w ostatnim okresie. W pierwszych latach po wejściu Polski do UE, które było bodźcem do głębokiej restrukturyzacji wsi, jej mieszkańcy w większości czuli się upośledzeni porównując swoje możliwości do szans otwierających się w tym zakresie przed mieszkańcami miast. Obecnie znacznie częściej uważają, że ich możliwości są takie same jak mieszkańców miast.

Tabela 8

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ludzie ze wsi mają obecnie takie same możliwości jak ludzie z miasta zdobycia dobrego wykształcenia czy też ich możliwości w tej dziedzinie są mniejsze lub większe?	Odpowiedzi mieszkańców wsi		
	1998	2006	2015
	w procentach		
Mniejsze	56	55	29
Takie same	40	40	69
Większe	1	2	1
Trudno powiedzieć	3	3	1

Tabela 9

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ludzie ze wsi mają obecnie takie same możliwości jak ludzie z miasta osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej czy też ich możliwości w tej dziedzinie są mniejsze lub większe?	Odpowiedzi mieszkańców wsi		
	1998	2006	2015
	w procentach		
Mniejsze	68	63	41
Takie same	25	28	54
Większe	2	3	1
Trudno powiedzieć	5	6	4

Tabela 10

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ludzie ze wsi mają obecnie takie same możliwości jak ludzie z miasta rozwijania swoich zdolności i zainteresowań czy też ich możliwości w tej dziedzinie są mniejsze lub większe?	Odpowiedzi mieszkańców wsi		
	1998	2006	2015
	w procentach		
Mniejsze	68	62	49
Takie same	27	32	48
Większe	1	2	1
Trudno powiedzieć	4	4	2

Tereny wiejskie w różnym stopniu można utożsamiać z terenami rolniczymi, które stereotypowo stanowią kwintesencję wsi. Niemal połowa mieszkańców wsi mieszka w miejscowościach, których mieszkańcy w większości pracują w miastach. Zatem polskie wsie dla bardzo wielu osób są tylko miejscem zamieszkania, natomiast ich życie zawodowe związane jest z miastem. Życie na wsi nabiera wtedy nowego wymiaru. Taka sytuacja wpływa na sposób postrzegania wsi.

Zmieniają się stereotypy dotyczące poziomu życia na wsi i perspektyw dla jej mieszkańców. Jeszcze kilka lat temu większość Polaków uważała, że pod wieloma względami mieszkańcy wsi mają mniejsze możliwości rozwoju i osiągnięcia sukcesu niż mieszkańcy miast. Obecnie przeważa opinia, że miejsce zamieszkania nie ma w tym względzie znaczenia. Życie na wsi jest postrzegane w coraz jaśniejszych barwach. Nie prowadzi to jednak do stworzenia sielankowego obrazu wsi. Nadal wiele osób, zarówno wśród mieszkańców miast, jak i wsi, uważa, że na obszarach wiejskich perspektywy dla ich mieszkańców są mniejsze. Warto jednak przypomnieć, że mieszkańcy wsi są równie często jak mieszkańcy większych miast – tj. w zdecydowanej większości – zadowoleni ze swojego miejsca zamieszkania⁶.

Opracowała
Katarzyna KOWALCZUK

⁶ Zob. komunikat CBOS „Zadowolenie z życia”, styczeń 2015 (oprac. K. Kowalczyk).